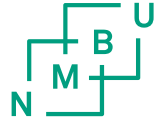

SITRAP | T&MP

Hvorfor planfaglig historieforskning – også om det vi selv kan huske?

Marius Grønning, Fakultet for landskap og samfunn, NMBU

Bymiljøarkivets åpningsseminar, AHO, 23. mars 2023

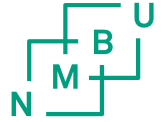

Hva er SITRAP?

Senter for integrert og transfaglig undervisning i planlegging

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) tildeler status som **senter for fremragende utdanning** (SFU) for 5 år (2023-2027), med mulig forlengelse i 5 år.

SITRAP er etablert som senter for **fagdidaktikk**, for å styrke kvaliteten på profesjonsutdanninger i romlig planlegging.

Bygge opp et interaktivt læringsarkiv

Fagdidaktiske notater, tematisk struktur:

T1. Metoder i romlig planlegging (vitenskapelige, kreative, teknikk og produksjonsmetoder integrert)

T2. **Historie og planleggingsfagenes utvikling**

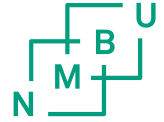
T3. Romlig erfaring I:I (befaring, feltarbeid, studietur, landskapslaboratoriet...)

T4. Tegning og visuell framstilling (av tid-rom)
– profesjonsspesifikt og som transfaglig virksomhetsområde

T5. Skrivning, begrepsfesting og argumentasjon/resonnering

T6. Prosjektsamarbeid og gruppelæring – flerfaglig, tverrfaglig, transfaglig

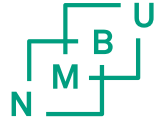
T7. Digitalisering og bruk av teknologi
– IKT, støttesystemer, kritisk bruker- og bestillerkompetanse innenfor romlig planlegging

Historie i profesjonsutdanningene

Tidsbevissthet, fagtradisjon, innovasjon

- Hvordan lærer man om historie?
  - studier av litteratur, dokumenter, vitnesbyrd, grafiske analyser av verk og strukturer...
- Hva lærer man om sin profesjon gjennom historie og hvordan lærer man det?
  - praksis, metoder, roller, samfunnskontekst, idegrunnlag/paradigmer...
- Hva lærer man om romlige fenomener og prosesser gjennom historie og hvordan lærer man det?
  - ulike profesjoner møtes i romlige prosesser; erkjenne et transfaglig aspekt.

Hvorfor planfaglig historieforskning?

Noen spørsmål som må besvares:

- Hvilken rolle historien spiller for læring og undervisning i romlig planlegging.
- Historieforskningens betydning for profesjonskunnskapen vår.
- Hva slags ressurs bymiljøarkivet representerer.
- Om de akademiske finansieringsinstitusjonene bør prioritere historieforskning i planleggingsfagene.

Utgangspunktet i undervisningen

2018, et initiativ fra studenter ved BYREG

Erfaring med emne "By- og regionplanleggingens historie og fagtradisjon":

- gode forelesninger
- episodiske framstillinger av fortida
- vanskelig å navigere uten en konsistent historisk oversikt
- lite tilgjengelig som introduksjon til utdanningen

Liten interesse for problemet blant de vitenskapelig ansatte og instituttledelsen.

Behov: historiekompedium over norsk planleggingshistorie.

SITRAP, Fagdidaktisk notat T2

Forarbeid til et fagdidaktisk historiekompedium

Ådne Djonne
Frida Sandbæk

I samarbeid med forskningsgruppa **T&MP**
(Territorialisering og metoder i planlegging)

Veileder: Marius Grønning

Behov:

- å ta eierskap til by- og regionplanleggingens egen historie
- å forstå hvordan de bygde omgivelsene gjenspeiler samfunnsutviklingen;
- å forstå hvilke problemer byplanleggingen har forsøkt å løse.

Historiekompedium for studier og forskning i by- og regionplanlegging

Rapport av Ådne Coldevin Djonne og Frida Sandbæk
Spesialpensum
Høst 2019

Utforming av historiekompedium som et grunnlag for historisk forståelse av moderne norsk byplanlegging til bruk for profesjonsstudier i by- og regionplanlegging og som en generell innføring i planhistorie.

Desember Ås 2019

1

Tilnærming til et historiekompedium

Hva finnes av litteratur på feltet? I litteraturstudien finner Sandbæk og Djønne:

- **Monografier** og festskrifter:
  - enkeltstående **planarkitekter**: Harald Hals, Sverre Pedersen...
  - geografiske objekter, særlig **byer**: Kristiansands, Bergens, Oslos historie...
  - **institusjoner**: Husbanken, OBOS, Norsk BOBY, Plan- og bygningsetaten i Oslo...
- Historie om **bestemte tema** innenfor planleggingen: gjenreising, boligsaken, folkehelse, transport...
- Beretninger fra utøveres **eget liv og virke**
- **Institusjonell utvikling**: fokus på f.eks. lovgivning eller myndigheter
- **Morfologiske analyser**: strukturell utvikling gjennom kasusstudier og analyser i mulighetsstudier og planer

Hvilke strukturelle sammenhenger danner en kontinuerlig profesjonshistorie?

– tema, kronologi, perioder

Artikkel i fagtidsskrift

"Hvor er historien til byplanleggingsprofesjonen?"

Frida Sandbæk & Ådne Djønné 2020

Artikkelen vekker KMD planavdelingen og dessuten Kjell Spigseth, som tar kontakt angående arkivmaterialet som er overlevert NMBU.

Uformelle møter i departementet (2020-2021)

- Planavdelingen ved Espen Koksvik
- Kjell Spigseth
- Frida Sandbæk
- Ådne Djønné
- Marius Grønning

AHO og NMBU samarbeider om å samle arkivet.

Historie i by- og regionplanlegging

Norsk byplanhistorie er preget av enkelte store hendelser

Kriser og samfunnsomstillinger fortolket i **fysiske former**

– arkitektoniske **heltefortellinger** om...

gjenreising og boligsaken

– Frode Rhinnan

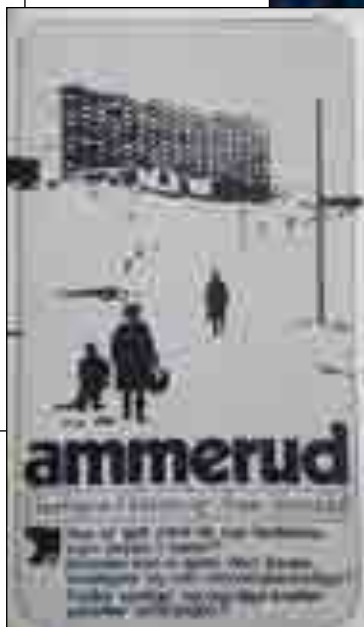
modernismekritikken

– forskningsmiljøene

avindustrialisering

– Niels Torp

globalisering

– Snøhetta

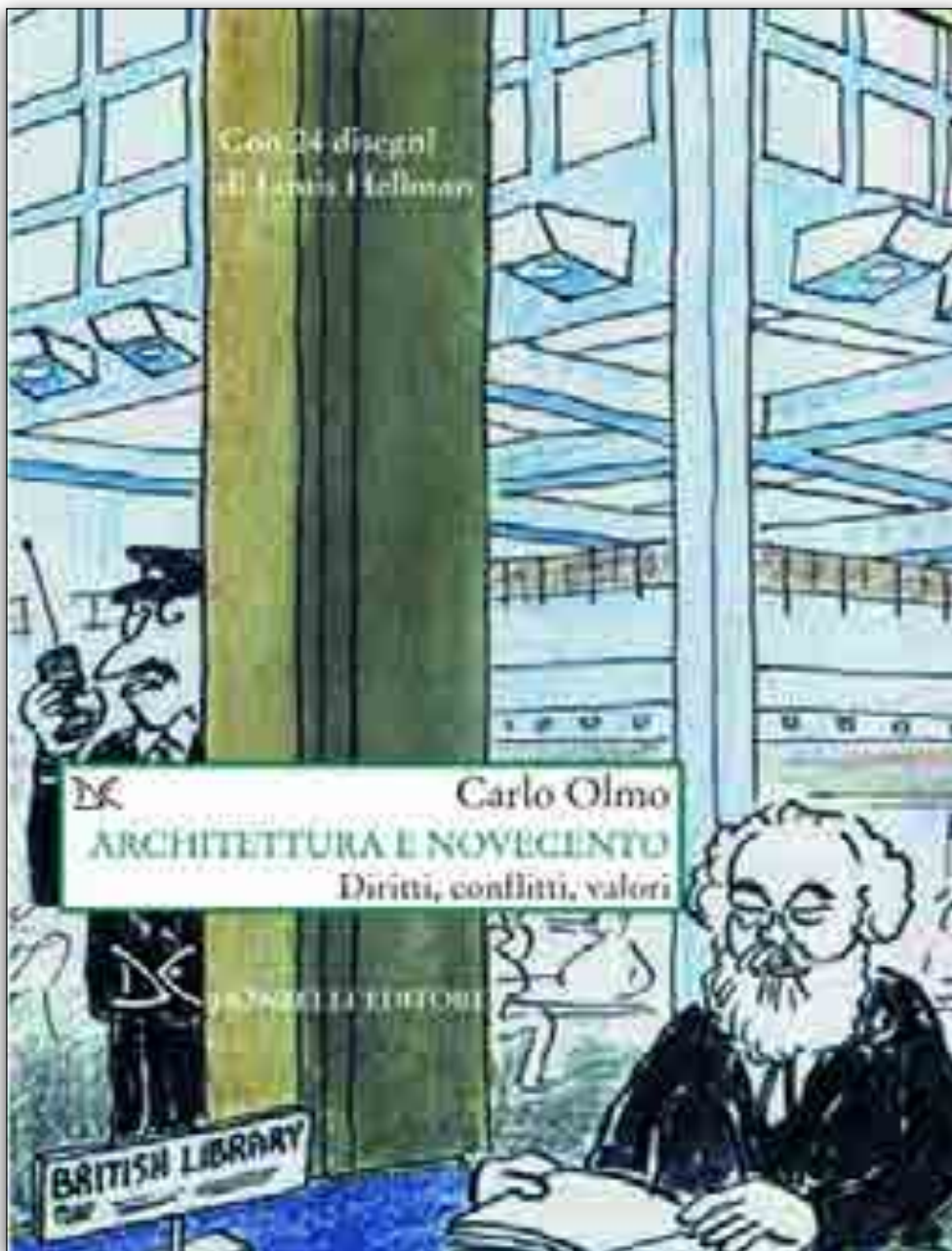

Mindre fokus på utøveren. Dreining mot verkenes og profesjonenes relasjoner til realhistorien.

Carlo Olmo (Torinoskolen)

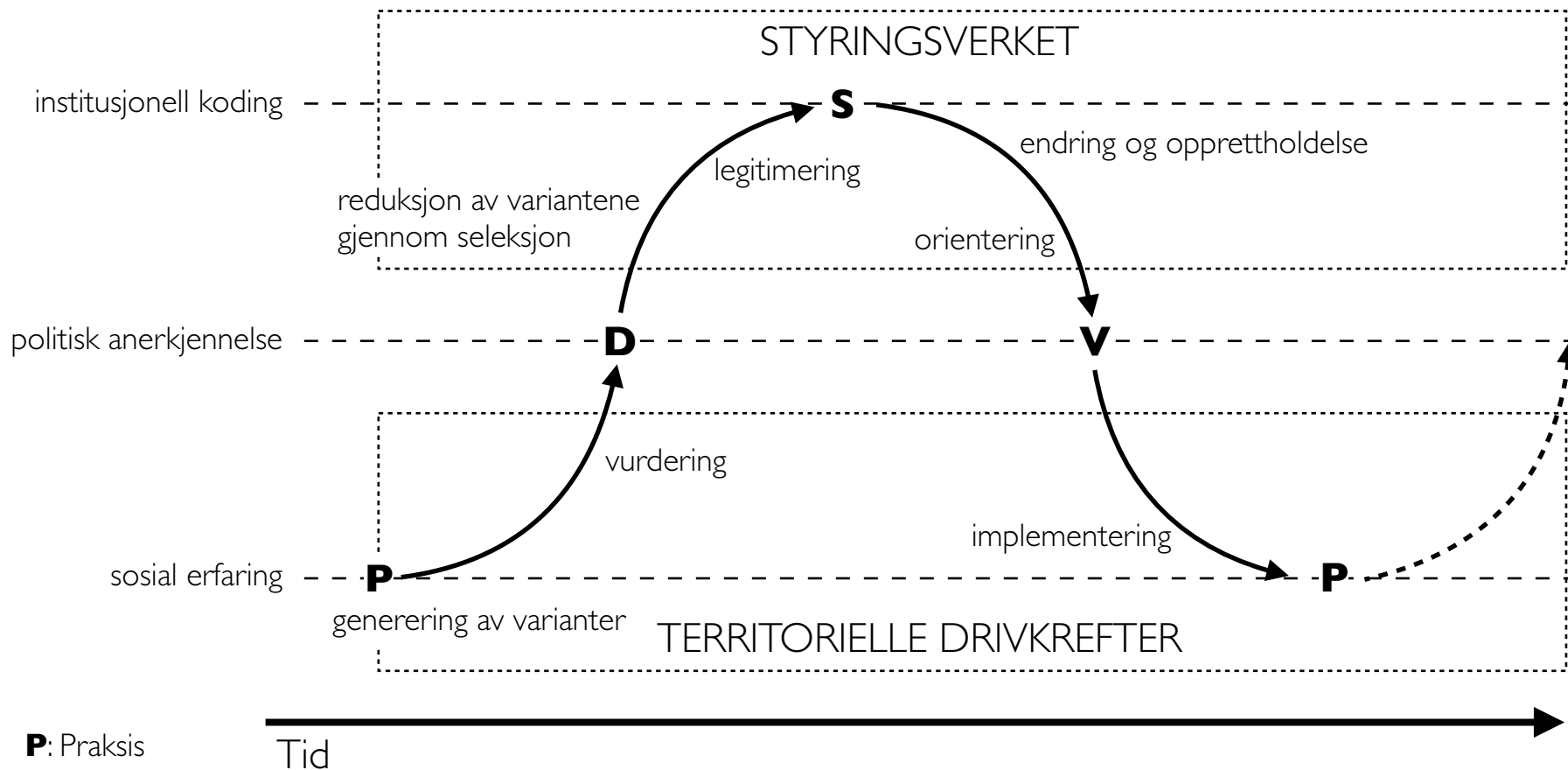
Arkitektur og nittenhundretallet:

- rettigheter, konflikter, verdier;
- arkitektur illustrert kun i karikaturer;
- ingen autøver nevnes ved navn annet enn i enkelte fotnoter.

Plansystemets utforming og endring

- fra EU-finansiert forskning, sosiologiske perspektiver på forholdet mellom **aktør og system**
- planlegging i spenningen mellom **tekniske kjerne** og **institusjonelt rammeverk**

- P**: Praksis
- D**: Diskurs
- S**: Struktur
- V**: Virkemidler

Gjengivelse av Umberto Janin Rivolins framstilling av plansystemets utviklingsdynamikk (2012)

Planlovgivningens evolusjon i Norge

Marius Grønning, EVAPLAN 2014-2018

lov / styringsstil	mål / virkeområde	tekn. kultur / ekspertise	romlig idé
1924 / forsørgende s.s. – Lov om bygningsvesenet Sosial-liberalt regime	Byer, utbygging, boligprogram	polyteknisk (NTH)	kompakt byutvidelse (bydannelser m/ byggebelte), sosialliberal.
1965 / forsørgende s.s. – Bygningslov Sosialkorporativistisk regime	By- og distriktskommuner; total arealkontroll; differensierte plannivåer.	arealforvaltning og konfliktløsning (NLH), regionalisme (NIBR), samfunnsøkonomi, stedsutvikling (UiO/UiT/ distriktshøgskolene)	synoptisk, storbyssystem, by/land, sosialkorporativisme, sosialdemokratisk.
1981 / forsørgende s.s. – Lov om lokal og regional planl. Sosialkorporativistisk regime	By- og distriktskommuner; flere forvaltningsnivåer; differensierte plantyper og retningslinjer.	naturforvaltning, landskapsarkitektur (NLH, Ås), kulturarv / etnologi (UiO).	synoptisk, storbyssystem, suburbane boligfelt („Radburn-prinsippet“)
1985 / forhandlende s.s. Plan- og bygningslov Nyliberalt konserv. regime	Lokaldemokratiet styrkes; kommunal arealmyndighet; innsigelsesinstituttet (flernivå); sosioøkonomisk og fysisk planlegging integreres (samordning); fire års rullering.	bymorfologi (AHO), etnologi og statsvitenskap (UiO/UiT), finans- og eiendomsøkonomi (BI/NLH)	sted, fragmentert, pluralistisk, nyliberalistisk.
<hr/>			
2008 / samvirkende s.s. – Lov om planlegging og byggesaksbehandling Nyliberalt sosialdemokratisk regime (miljøkorporativisme)	Rammestyringsprinsippet styrkes gjennom synkronisering; nasjonale forventningsdokumenter og kommunal planstrategi fornyes hvert 4. år. Integrering av særlover.	miljø, bærekraft, eiendom, folkehelse, menneskerettigheter, UU (NTNU/NMBU/ Folkehelseinstituttet/Deltasenteret)	landskapsvern, flerkjernet nettverksregion, ABC-lokalisering, bærekraftig B ATP, kompakte byer.

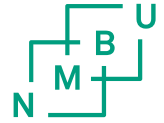

Donatella Calabi

Storia dell'urbanistica europea

Bruno Mondadori

campiis

Den europeiske byplanleggingens historie

Donatella Calabi (Veneziaskolen)

Historiografiske elementer:

- Framveksten av styresett og byplanleggingens lovhjemler og myndigheter
- Studie av hvilke problemer som løses gjennom byplanlegging
- Framstående eksempler som danner faglige referanser (styring og planlegging)
- Utvalgte infobokser om fagpersoner i samfunnskonteksten (Patrick Geddes, Oswald Mathias Ungers, Oriol Bohigas...)

Periodisering basert på systemskifter:

fokus på strukturelle kontinuiteter i sammenhengen mellom de historiografiske elementene.

Utopia Bærum

Henie Onstad Kunstsenter 2016
Kuratert av Tone Hansen (HOK) og Marius Grønning (ILP, NMBU)

Undervisningen i stedsutvikling og overordnet arealplanlegging ved NMBU
LAA200 og APL200, Marius Grønning

Stiavhengighet og kritiske veivalg

Struktur:

- noe som er anordnet i et bestemt organisert mønster
- en organisering av deler, sett i lys av de generelle trekkene ved helheten

Konjunktur:

- en kombinasjon av omstendigheter og hendelser som gjerne fører til en krise
- åpner muligheter for veivalg

Strukturell stabilitet og konjunkturer

– stivhengighet og kritiske veiskiller i en **romlig dimensjon**

Periodisering basert på territorielle drivere

– institusjonelle, teknologiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, romlige:

- det preindustrielle samfunnet
- 1837 - 1919: formannskapslovene, moderne styring, teknologisk innovasjon
- 1919 - 1961: sosiale reformer, lovendringer og velferdsstatens framvekst
- 1961 - 1987: kommunereform, opphevet konsesjon for privatbil, pålagt planlegging
- 1987 - i dag: bærekraft, klimapolitikk, globalisering

SITRAP, Fagdidaktisk notat T2
Ådne Djøanne og Frida Sandbæk

*Hvilke strukturelle sammenhenger danner en
kontinuerlig profesjonshistorie?*

Tema, kronologi, perioder:

- ca 1900 - 1940: byen blir gjenstand for faglig og institusjonell **formalisering**
- 1940 - ca 1970: planleggingen blir et styringsverktøy for gjenreising og **velferdsbygging**
- ca 1970 - ca 1995: planlegging blir et selvstendig forvaltningsprinsipp og ledd i en **samfunnseffektivisering**
- ca 1995 - i dag: grunnpillarene for **bærekraftig utvikling** kommer på plass i planleggingen

Periodiseringen fanger **konjunktorene** heller enn stabiliteten.

Historiekompendium for studier og forskning i by- og regionplanlegging

Rapport av Ådne Coldevin Djøanne og Frida Sandbæk
Spesialpensum
Høst 2019

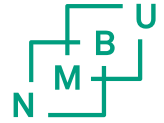
Utforming av historiekompendium som et **grunnlag** for historisk forståelse av moderne norsk byplanlegging til bruk for profesjonsstudier i by- og regionplanlegging og som en generell innføring i planhistorie.

Desember Ås 2019

Guido Morbelli

Città e piani d'Europa

La formazione dell'urbanistica contemporanea

Ulike måter å lære gjennom historie. Emne:
Store europeiske byer (APL260)

Guido Morbelli (Torinoskolen)

Ideell historie om byplanlegging som avleiring av erfaringer, teknikker og profesjonsmetoder:

- byfornyelser
- byutvidelser
- soneringsteknikken
- funksjonalismen
- velferdsstatens omfordelingsprinsipper

Studier av hvor innovasjon har skjedd og hvordan ideene spres:

- Norge i et europeisk profesjonsfelleskap
- import i utkanten av et kulturområde

Læring gjennom romlige erfaringer i 1:1, feltarbeid informert av historieforedlesninger og tematiske studier.

Noen refleksjoner...

Byplanleggingen kan ikke ses **isolert** fra samfunnsutviklingen.

Enkelte avgjørende aspekter kan ikke studeres på noen annen måte enn gjennom historien
– en nødvendig **forutsetning for planteorien.**

Ideen om én uttømmende lærebok om norsk byplanhistorie er lite hensiktsmessig
– vi blir aldri ferdige, **arkivene må holdes tilgjengelige.**

Historie ... også om det vi selv kan huske?

Masteroppgave i by- og regionplanlegging basert på materialet i arkivet.

Anders Berg Ildstad, NMBU 2022

Veileder: Marius Grønning

Studerer hvordan kampen mot bilavhengigheten kom i gang gjennom arbeidet med nasjonal bypolitikk. Gjør rede for privatbilens inntreden i norsk byplanlegging, hvordan den påvirket bystrukturen, diskurser, praksis og institusjoner. Studerer endringer i institusjoner, praksis og bystruktur basert på to kryssende diskurser:

- **bymiljøet** (trafikksikkerhet, forurensning, ferdsel)
- **naturmiljøet** (klima, arealeffektivitet)

Ildstad jobber i dag med bymiljø og planlegging av sykkelveier i Trondheim kommune. Understreker historiens betydning for å...

- **gjenkjenne mønstre**
- forstå **kompleksitet** – kritisk distanse til politikk
- se **tidsdybden** i strukturene og problemene
- etablere en **dialog med samtida**

Masteroppgave 2022 30 stp
Fakultet for landskap og samfunn (LANDSAM)

Lange linjer i byutvikling: en analyse av utviklingsprogrammer 1982-2000 og deres påvirkning på moderne planlegging

Long lines in urban development: an analysis of development programs 1982-2000 and their impact on modern planning

Anders Berg Ildstad
By- og regionplanlegging (BYREG)

Tilbakeblikk

Ådne Djønn

- Byplanleggingen har forandret seg mye. Fra enkeltstående embetsmenn – store personer – til en stor og sammensatt organisering av kollektiv handling. Historien er den eneste tilgangen man har til denne rolleutviklingen.

Frida Sandbæk

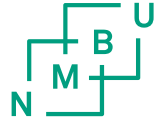
- Historien gjør det mulig å navigere i et krungete landskap. Den er en forutsetning for at de som er involvert i byplanleggingen kan ha et felles språk og et felles verdsett ha handle ut fra.
- Forskerne har et ansvar for å gjøre denne forståelsen mer tilgjengelig utenfor akademien.

Historiekompendium for studier og forskning i by- og regionplanlegging

Rapport av Ådne Coldevin Djønn og Frida Sandbæk
Spesialpensum
Høst 2019

Utforming av historiekompendium som et grunnlag for historisk forståelse av moderne norsk byplanlegging til bruk for profesjonsstudier i by- og regionplanlegging og som en generell innføring i planhistorie.

Desember Ås 2019

Hvorfor planfaglig historieforskning – også om det vi selv kan huske?

Noen svar:

- Historiekunnskap har en praktisk betydning ved at den setter oss i stand til å handle i forhold til vår egen samtid på en kritisk og reflektert måte.
- Det forutsetter trening i å se byplanlegging som en del av samfunnsutviklingen. Historie er en universitetsmetode; den har verdi utover seg selv.
- Historie er mer enn genealogi, som setter opprinnelse i et entydig og nødvendig mekanisk forhold til det aktuelle fenomenet i nåtid. Arkivene representerer her en avgjørende ressurs, ikke minst arkivert materiale fra våre egne erfaringer.
- Historien setter oss i stand til å forstå valgene man har stått overfor, utfordringene og mulighetene. De institusjonene som finansierer forskning innenfor byplanlegging kan ha vanskelig for å se betydningen dette har for de utfordringene vi står overfor i dag.

